

PERSPEKTIVE IMAGOLOGIJE

Tone Smolej

Filozofska fakulteta, Ljubljana

Namen razprave¹ je osvetliti nekaj problemov imagologije in nakazati nekoliko perspektiv na danih primerih iz francoske književnosti.

Imagological perspectives. The aim of this paper is to discuss some problems concerning imagology and provide insights into them on the basis of examples taken from French literature.

I

Medtem ko se mlajši slovenski komparativisti šele uvajamo v imagologijo, pa je naša zgodovinska veda že ustvarila nekaj pomembnih raziskav na tem področju.² Poudariti velja, da slovenski zgodovinarji v svojih imagoloških raziskavah znatno upoštevajo tudi literarna dela. Guyard (1951: 112) je namreč v svojem kratkem pregledu zgodovine francoske imagologije očital zgodovinarju Georgesu Ascoliju, da v svojih knjigah o francoskem mnenju glede Britancev v šestnajstem in sedemnajstem stoletju (*La Grande-Bretagne devant l'opinion française depuis la guerre de Cent ans jusqu'à la fin du XVIIe siècle* in *La Grande-Bretagne devant l'opinion française au XVIIIe siècle*), ki sicer uvajata imagološke pristope, sploh ne navaja primerov iz literarnih del.

Imagologija je ena najbolj interdisciplinarnih panog primerjalne književnosti. Moura (1992: 273) poudarja, da se imagološke študije uvrščajo med literarno zgodovino, politično zgodovino in psihologijo. Mnogi vidijo danes v takšni interdisciplinarnosti imagologije prednost, drugi so včasih videli veliko slabost, ki da ogroža celotno primerjalno književnost. Wellek (1953: 4) je na primer menil, da se – tudi zaradi imagologije – literarna veda raztaplja v psihologijo in sociologijo.

Veda, ki se najbolj približuje literarni imagologiji, je nesporno zgodovina. Literarna dela, ki vsebujejo podobe različnih narodov, je zelo težko obravnavati brez natančnega zgodovinskega konteksta. Brez poznavanja francosko-švicarske vojaške zveze v času Ludvika XI. bi bilo nemogoče govoriti o podobi okrutnih švicarskih vojakov, ki se pojavljajo tudi v

kasnejši francoski literaturi. Voltaire je v epu *Henriada* (*La Henriade*, 1723) zapisal, da so Švicarji barbari, katerih edini poklic je vojna, saj prodajajo svojo kri vsem, ki jo hočejo plačati («Barbares dont la guerre est l'unique métier / Et qui vendent leur sang à qui veut le payer»).³ Okoliščine francosko-pruske vojne lahko znatno razjasnijo podobe Nemcev v zbirki *Medanski večeri* (*Les Soirées de Medan*, 1880). Spomnimo se le racionalnega pruskega častnika iz Zolajeve novele *Napad na mlin* (*L'Attaque au moulin*), ki sili francosko mladenko v izbiro med očetom in zaročencem. Sicer pa je že Gustave Lanson poudarjal, da so vojne zelo pomemben dejavnik pri oblikovanju podobe nekega naroda o drugem (Fischer 1981: 85).

Imagologija se občasno navezuje tudi na sociologijo. S pomočjo sociologije francoske kulture 17. stoletja je mogoče razložiti pojav 'turkerij' v Molièrovem *Žlahtnem meščanu* (*Le Bourgeois Gentilhomme*, 1670), ki povedo mnogo o francoski klasicistični podobi Orienta.

Daniel-Henri Pageaux (1989: 135) meni, da neka podoba nastane, ko se Jaz zave Drugega, podoba o Drugem pa nosi tudi podobo o meni. S takšnimi raziskavami posega imagologija na področje socialne kognitivne psihologije. Chateaubriandov *Potopis iz Pariza v Jeruzalem in iz Jeruzalema v Pariz* (*Itinéraire de Paris à Jérusalem et de Jérusalem à Paris*, 1811) pove mnogo več o romantični psihi pisatelja kot pa o Sveti deželi. Bolj kot podobe Orienta pisatelja zanimajo ostaline lastne francoske križarske kulture v tej deželi. Sicer pa se Chateaubriand obnaša kot 'literarni kolonizator', saj meče denar mladim beduinom, ki se uče francoskih vojaških ukazov. V Chateaubriandovem primeru bi lahko celo govorili o nezavedanju Drugega.

Tako kot socialna psihologija se tudi imagologija ukvarja s stereotipi. Pageaux (1989: 139) jih definira kot posebne oblike podob. Gre za signal, ki avtomatično napeljuje na eno samo možno interpretacijo. Zdi se, da tradicionalna imagologija raziskuje zlasti heterostereotype (skupke predstav, ki jih pripadniki nekega naroda uporabljajo za pripadnike drugega).⁴ Hugo Dyserinck (1977: 193) pa priporoča tudi raziskovanje avtostereotipov (predstav, ki jih ima neki narod o sebi) oziroma samopodob ('auto-images'). Sam je denimo raziskoval avtostereotype pri flamskih pisateljih, ki so ustvarjali v francoskem jeziku (M. Maeterlinck, E. Verhaeren, G. Rodenbach).⁵ V bodoče pa bi se veljalo posvetiti še metastereotipom (predstavam nekega naroda o tem, kaj si drugi narodi mislijo o njem).

II

Z imagologijo pa se prekrivajo tudi druge discipline primerjalne književnosti. Elisabeth Frenzel (1966: 46) omenja v sklopu tematologije tudi t. i. geografske motive (npr. motiv 'umirajočih Benetk' pri Byronu, Mussetu, Platenu, Wagnerju, Nietzscheju, Barrèsu in Hofmannsthalu). Takšni motivi so ključnega pomena zlasti za imagologijo.

Naša disciplina raziskuje tako podobo, ki si jo o neki deželi ustvariyo tujci (npr. Baudelaire o Belgiji v delu *Uboga Belgija – Pauvre Belgique*),

kot tudi podobo dežele pri domačih avtorjih (npr. Baudelairova podoba Pariza v *Pariških prizorih – Tableaux Parisiens*). V presečišču imagologije in tematologije so tudi motivi različnih dejavnosti literarnih oseb, ki so tesno povezane z njihovo narodnostjo. Pri raziskavi francoske podobe Anglije ne moremo mimo motiva kvekerja. Spomnimo se le dobrega kvekerja iz Vignyjeve drame *Chatterton* (1835). Drugačno vlogo, saj gre za tujca v pariškem okolju, pa igra poljski politični emigrant Wenceslas Steinbock v Balzacovem romanu *Teta Liza (La Cousine Bette)*, 1846).

Tudi prevodoslovje je lahko v sozvočju z imagologijo. Velikokrat je v prevodih opaziti nacionalne stereotipe. Hrvaški vstajnik zoper Habsburžane Fran Krsto Frankopan je komaj nekaj let po nastanku Molièrovega *Georgesa Dandina* (1668) le vlogo prevaranega naslovnega junaka prevedel v slovensko narečno govorico. Veliko literarnih zgodovinarjev (Pogačnik 1990: 79) meni, da je slovenski jezik uporabil v funkciji komičnega, kar je povezano s takšno podobo Slovencev v hrvaški književnosti.

Upoštevat pa bi bilo treba tudi povezave med literaturo in drugimi umetnostmi,⁶ npr. filmom. Zanimivo bi se bilo vprašati, ali Melvillov film *Molčanje morja (Le Silence de la mer)*, 1949) ohranja podobo o Nemcu kot Vercorsova novela, na podlagi katere je film nastal.

Med splošno literarno vedo in imagologijo so prav tako skupna stičišča. S pomočjo genologije (*histoire de genres, Gattungstheorie*) bi lahko razpravljali, katera literarna vrsta ustvarja največ podob o Drugem. Brez dvoma gre za epiko. S tem pa nočemo zanikati zmožnosti lirike za ustvarjanje podob. Victor Hugo je napisal pesniško zbirko *Pesmi o Jutrovem (Les Orientales)*, ki je leta 1829 uzakonila francosko romantično podobo Orienta, ki je Chateaubriandov *Potopis* zaradi obremenjenosti s francosko prisotnostjo v teh krajih še ni bil sposoben podati. Leconte de Lisle pa v svoji poeziji (*Maziljenje Pariza – Le Sacre de Paris*, 1871) ni v ničemer zaostajal za proznimi podobami okrutnih Prusov. Edino dramatika v ustvarjanju podob o Drugem vidno zaostaja za obema vrstama. V francoskih komedijah sicer nastopajo predstavniki drugih narodov, vendar predvsem zaradi komičnih učinkov njihove govornice. Vse to pa ne ustvarja pomembnih podob o Drugem. Van Putzeboum, ki mora v Feydeaujevi komediji *Poskrbi za Amelijo (Occupe-toi d'Amélie)*, 1908) zaradi dediščine poskrbeti za junakovo poroko, bi bil lahko tudi Nemec ali Španec, njegovo flamskost izražajo zgolj ponavljajoče se kletvice: godferdeck (godferdom).

Zanimivo bi se bilo vprašati, v katerih literarnih obdobjih so se pisatelji najbolj in najmanj zavedali Drugega. V ospredju je gotovo romantika. To je bil čas, ko je Mme Staël zasnovala svoj očarajoči pogled na Nemčijo (*O Nemčiji – De l'Allemagne*, 1810), ko je Chateaubriand med prvimi v svetovni književnosti ubesedil podobo Amerike (*Atala*, 1801), ko je Mérimée ustvaril razburljivo sliko Španije (*Carmen*, 1845). Te podobe so znatno vplivale na podobo omenjenih dežel v nadaljnjih literarnih obdobjih. V nasprotju z romantiko pa so razsvetljske podobe Drugega povezane zlasti z družbeno satiro. To velja za Voltairovega *Kandida (Candide)*, 1759), predvsem pa za *Perzijska pisma (Lettres persanes)*, 1721), v katerih je Montesquieu naslikal satirično podobo Francije

Ludvika XV. skozi oči dveh simpatičnih Perzijcev. Najmanj podob pa bi našli v obdobju francoskega klasicizma, ki je bil preveč zavzet s podobo lastne, francoske veličine. Izjema je le klasicistična podoba Orienta. Podoba sosednega naroda pa igra pomembno vlogo v francoski odporiški literaturi v času druge svetovne vojne. Spomnimo se že omenjene Vercorsove novele *Molčanje morja* (1942), ki so ji komunisti očitali, da je preveč blaga do Nemcev. V tem času pa ustvarjajo tudi 'kolaboracionistični' pisci, ki slavijo nacistično veličino (npr. Robert Brasillach v delu *Naša pred-vojna – Notre avant-guerre*, 1941).

Omenjen pristop je diahron, možen pa je tudi sinhroni: npr. podoba tujih žensk v času francoske romantike. Primerjava Hugojeve ali Nervalove orientalne ženske z Mériméejevo *Carmen* bi bila zelo impresivna.⁷

III

Zdi se, da bi se morala imagologija v bodoče posvečati tudi reakciji, ki jo sproža književnost opazujoče dežele (pays regardant) v opazovani deželi (pays regardé). Peruanec Miró (1968: 26–27), ki je raziskoval Voltairovo podobo njegove dežele, se je zabaval ob dejstvu, da ima inkovska kraljica na Alzira v dramatikovi istoimenski drami pravzaprav arabsko ime. Juderías pa je menil, da so podobe o Španiji, ki so si jih ustvarili tujci, zlasti Francozi, »smešne manifestacije otročje domišljije, odlično znamenje nevednosti ter očiten dokaz sovraštva in zlobnosti«.⁸

Povsem drugačen je odnos slovenske literarne vede do Nodierove podobe Napoleonovih Ilirskih provinc. V romanu *Jean Sbogar* (1818), ki se dogaja v bližini današnje italijansko-slovenske meje, je Nodier slovenskemu prebivalstvu regije pripisal balkansko plesno folkloro, kar pomeni, da se ni pretirano ukvarjal s kulturno raznoličnostjo narodov, ki so živeli v Iliriji. Medtem ko je v svojem literarnem delu združeval vse slovansko prebivalstvo v enotno tvorbo, pa je v svojih strokovnih spisih (npr. v spisu o ilirski prestolnici Ljubljani z naslovom *Laybach*⁹) pravilno ločeval med različnimi jeziki provinc. Starejša slovenska literarna veda, ki je vselej poudarjala pomen Napoleonove okupacije za razvoj slovenskega razsvetljenstva nasproti poprejšnji dolgoletni habsburški vladavini, je Nodiera tudi pod vplivom jugoslovanskega združevanja visoko častila:

Jugoslovani [sic!] smo mu hvaležni za njegove misli in načrte, ki so bili tako bistrovidni kot vredni pohvale. Pred njim so bile naše dežele cesarstvu le odsek na poti proti Orientu. Nodier pa je s svojim delom na kraju samem in v kasnejših *Spominih* vzbudil zanimanje za zatirani narod, ki mu je naredil uslugo tudi s svojim pretiravanjem (Tavzes 1933 XV).

IV

Včasih imamo vtis, da imagologija preučuje (pre)malo pomembna literarna dela. Resnici na ljubo je treba reči, da se imagologiji vsečne podobe kažejo tudi v manj pomembnih, celo trivialnih literarnih delih, ki vselej potrjujejo smernice 'visoke' literature. Alexandre Dumas in Jules Verne,

odlična trivialna pisca, sta ustvarila veliko del z imagolološko snovjo. Prvi je med drugim napisal roman *Pruski teror* (*La Terre prussienne*, 1867) o pruski zmagi nad manjšimi nemškimi mesti, ki so nostalgичne podobe preteklosti (Digeon 1959: 25–26). Dumas je torej že napovedoval podobo imperialističnega Nemca, ki se sicer pojavi v francoski književnosti dobro desetletje kasneje. Verne pa je v svojem romanu *Petsto Bégumovih milijonov* (*Les cinq cents millions de la Bégum*, 1879) opisal znanstvenika, ki podedujeta veliko vsoto denarja. Francoz Sarrasin z denarjem ustvari naselbino Mesto blagostanja, Nemec Schultze pa Mesto jekla, s katerim ogroža prvo. Francoskega znanstvenika reši šele Alzačan Bruckmann, kar ima gotovo simboličen pomen (Leiner 1991: 194–195).

V

Imagologiji bi lahko tudi očitali, da se ukvarja s preveč regionalnimi problemi. Vendar pa so vselej najbolj zanimive in hkrati najbolj domišljene prav podobe nekega naroda o svojih sosedih. Podobe Nemca v francoski književnosti so nesporno regionalno obarvane, hkrati pa so lahko tudi univerzalne. Spomnimo se mnogokrat navajane teze filozofa Elma-Marieja Caroja o dveh Nemčijah, filozofski in militaristični:

V nemškem narodu sta dve morali ali zavesti: zavest univerz in zavest bojišč; zavest knjig in zasebnega življenja, ki nima nič skupnega s politiko. Lahko bi rekli, da obstajata dve Nemčiji: prva idealistična in sanjava, druga pa čezmerno dejavna na svetovnem prizorišču, skrajno koristolovska in grabežljiva.¹⁰

Če bi primerjali – kot je nakazal že Klein (1987: 90) – podobe, ki si jih je o Nemcih ustvarila angleška literatura (Forster v *Howardovem kotu*, Conrad v *Lordu Jimu*, Lawrence v noveli *Pruski častnik*), s tistimi iz francoske literature, bi prišli do zaključka, da sta obe književnosti zaznali razliko med napadalnimi in idealističnimi Nemci. V tem primeru bi lahko govorili o primerjalni imagologiji Nemcev v zahodnoevropski književnosti. Najbrž pa ni evropskega naroda, ki v sosednjem ne bi zaznaval idealističnih in imperialističnih tendenc.

Takšen dvojni heterostereotip je mogoče povezati z deskripcijo tujega prostora, ki jo analizira Pageaux (1989: 146–147). Za nas je najbolj zanimivo njegovo razmišljanje o mitifikaciji tujega prostora. Nekateri kraji so poveličani, drugi prekleti. Včasih je opazno nasprotje med peklenkim področjem (*lieu infernal*) – kaosom in rajskim prostorom (*espace paradisiaque*) – *locus amoenus*. Pageauxjev pogled je mogoče smiselno dopolniti z gradivom iz francoske književnosti.

Posvetimo se najprej opisom, ki jih je mogoče označiti s Pageauxjevim izrazom '*lieux infernaux*'. Pripovedovalec se zaveda podobe o Drugem, vendar deželo, ki jo ogleduje, iz različnih razlogov zavrača. V francoski literaturi so znani Baudelairovi vtisi o Belgiji (iz že omenjenega dela *Uboga Belgija*), ki so nastali pod vplivom pesnikove neozdravljive bolezni. Baudelaire hvali Boga, da ga ni ustvaril Belgijca, zavrača Belgijke in povsod vidi le vohune. Hkrati pa meni, da je Belgijec pekel v samem sebi.¹¹ Baudelairova Belgija je torej dejanski pekel.

Drugačno vlogo pa ima Voltairova podoba Vestfalije, ki jo je opaziti na prvih straneh njegovega *Kandida*:

Gospod baron je bil izmed najmogočnejše gospode v Vestfaliji, zakaj njegov grad je imel vrata in okna; vélika dvorana je bila celo s tapetami okrašena. Izmed vseh psov njegovih dvorišč se je sestavila za silo lovška tropa [...].¹²

Leiner (1991: 71) je na podlagi opisov Nemčije v Voltairovih popotnih spominih dognal, da palača omenjenega vestfalskega gospoda spominja na domovanje kralja Friderika Viljema, okrutnega očeta Friderika Velikega. Če je Voltaire z opisi Vestfalije ustvaril parodijo Prusije (parodie), pa je v zasnovi Eldorada ustvaril raj (paradis) za vsakega filozofa:

Še prej pa so jima razkazali mesto, javna poslopja, kipeča pod oblake, trge, okrašene s tisoči stebrov, vodnjake s čisto vodo, vodnjake z rožnato vodo; nadalje napeljavo za likerje od sladkornega trsa, ki so neprestano curljali po velikih trgih, tlakovanih z neke vrste dragim kamenjem, ki je izpuhtevalo duh, podoben nagrlinovemu in cimetrovemu vonju. Kandid bi bil rad videl sodno palačo; rekli so mu, da je ni in da se sploh ne tožarijo: povprašal je, ali imajo ječe; rekli so mu, da ne. Kar ga je še bolj presenetilo in mu napravilo še večje veselje, je bila znanstvena palača, v kateri je videl dva tisoč korakov dolgo dvorano, vso napolnjeno z matematičnimi in fizikalnimi inštrumenti (K, 97).

Eldorado je torej rajska država, kjer se ne tožarijo, marveč se le ukvarjajo z znanostjo. Voltaire naj bi bil pred prihodom v Prusijo prepričan, da je kralj-filozof Friderik Veliki udejanjil takšno idealno državo, vendar je bil kmalu razočaran (Leiner 1991: 71). To naj bi potrjevala tudi Kandidova izjava: »To je [= Eldorado] vse kaj drugega kakor Vestfalija in grad gospoda barona.« (K, 96). Lahko bi rekli, da je Voltaire v *Kandidu* naslikal tako 'lieu infernal' (Vestfalija) kot potencialni 'espace paradisiaque' (Eldorado) tedanje Prusije. Ker Friderik ni zmožal udejanjiti raja filozofov, ga je Voltaire naslikal v obliki utopije.¹³ Medtem ko je francoski razsvetljenec le sanjal o takšni utopiji, pa je v Rousseaujevem tudi nekoliko utopičnem delu *O družbeni pogodbi* (*Du contrat social*, 1762) prepoznati ureditev filozofove rodne Ženeve.

Če pisatelja ne zanima politični ali filozofski ustroj dežele in le brezskrbno opisuje lepote dežele, potem govorimo o arkadijskih opisih.¹⁴ Ti so že opazni v Rousseaujevih predromantičnih zaznavah čudovite švicarske pokrajine v romanu *Julija ali Nova Heloiza* (*Julie ou La Nouvelle Héloïse*, 1761), najočitnejši pa so v francoski romantiki. Poglejmo si odlomek Chateaubriandovega opisa vasice Waldmünchen:

Ut mos, je v Waldmünchenu vsak dan predstava in med njene prve gledalce se štejem jaz. Ob šestih zjutraj prečeše vso vas navzgor in navzdol njen stari veliki in sloki pastir; pri tem trobenta na ravno trobljo, ki je dolga šest čevljev in se zdi od daleč kakor prekla ali pastirska palica. Najprej izvabi iz nje tri dokaj ubrane kovinske glasove, nato pa zatrobenta nekaj galopu ali kravjemu balu podobnega in posnema pri tem mukanje krav in kruljenje prašičev. Fanfaro sklene z zategnjem in kolcajočim

falzetom. Tedaj pridrvijo z vseh koncev krave in junci, teleta in biki; njihovo mukanje napolni ves vaški trg; z bližnjih stezic se vsujejo navzdol ali zrinejo navkreber še novi, uvrstijo se v sprevod in krenejo na pašo. Za njimi se pritrese od strani eskadron krulečih prašičev, ki so podobni merjascem. Ovce in jagnjeta, ki se pririnejo med njihove repe, uberejo meketaže tretji del koncerta in z dodatno skladbo se uvrsti vanj še gaganje gosi: čez četrto ure vse izgine.¹⁵

Na takšne nostalgične arkadijske opise Nemčije je seveda znatno vplivala Mme de Staël, s katero se Voltaire nikakor ne bi strinjal. Medtem ko je avtorica dela *O Nemčiji* v Nemcih videla iskrene in zveste ljudi, jih je imel pisec *Kandida* za prostake. Podobno bi lahko rekli tudi za švicarsko pokrajino. Olivier de Magny bi raje doživel vihar na morju, kot da bi se nahajal v alpskih pokrajinah (Jost 1956: 136), Rousseaujev Saint-Preux pa s pomočjo švicarskih Alp doživlja notranje prerobenje. Celo v Belgiji, ki jo je večina prezirala, so nekateri francoski pisatelji vendarle našli nekaj privlačnosti. Gautier je občudoval razvoj belgijskih železnic in se navduševal, kako je mogoče z novo hitrostjo drugače dojemati stvarnost (Pichois 197: 42).

Pisatelji so torej v isti deželi v različnih časovnih obdobjih videli bodisi 'raj' (utopični ali arkadijski) bodisi 'pekel'. V istem narodu pa so odkrivali tako idealistično kot imperialistično tendenco.

VI

Literarna imagologija raziskuje podobe Drugega v določeni literaturi, njeno literarno gradivo pa je uporabno tudi v zgodovini, sociologiji in socialni psihologiji. V posameznih literaturah je opaziti predvsem pozitivne ('rajske', idealistične) in negativne ('peklenke', imperialistične) podobe.

Imagologija ugotavlja zlasti stereotipne podobe posameznega naroda v določeni književnosti, jih kronološko razvršča in jih skuša razložiti, hkrati pa jih primerja s stereotipnimi podobami drugih narodov v isti literaturi. Tako opozarja na banalnost in škodljivost stereotipov, s čimer lahko prispeva vsaj k boljšemu poznavanju, če že ne k večjemu razumevanju med posameznimi narodi.

OPOMBE

¹ Pričujoča razprava je nekoliko prirejena različica članka »Teaching imagology today«, ki je v angleškem prevodu Martine Ožbot izšel v reviji *Arcadia. Zeitschrift für Allgemeine und Vergleichende Literaturwissenschaft* 34 (1999), 313–322.

² Prim. Igor Grdina: »Podoba žida v slovenski literaturi«. *Kronika* 37 (1989), 267–277.

³ Voltaire: *La Henriade. Poème en dix chants*. Chant X. (Paris: Librairie de Firmin Didot Frères, 1841), 181. Zanimivo, da je Voltaire zapisal k temu verzu

naslednjo opombo: »Z izrazom barbari označujem le tiste Švicarje, plačance vojvode mayenskega, ki so bili v Parizu – kot pravijo sočasni zgodovinarji – izredno nasilni, nikakor pa ne ves njihov narod, poln poštenosti in zdrave pameti, ki je eden najbolj spoštljivih na svetu, saj skuša ohranjati svojo svobodo in nikoli ne zatira drugih [...]«

⁴ Definicije heterostereotipov, avtostereotipov in metastereotipov povzemamo po Musku (1994: 27).

⁵ Hugo Dyserinck: »La pensée nationale chez les auteurs flamands d'expression française de la génération de 1880«. *Actes du IVe Congrès de l'Association Internationale de Littérature Comparée*. (The Hague, Paris: Mouton & Co., 1966), 309–316.

⁶ Film sam na sebi ponuja mnogo podob o različnih narodih. O problemu podob Rusov v poljskih filmih je, denimo, pisal znani režiser Krzysztof Zanussi (1995: 215–216). Sicer tretjerazredni film avstralskega režiserja Richarda Flanaganana *Zvok ploska ene roke* (*The Sound of one Hand Clapping*), ki govori o problemih slovenskih izseljencev na Tasmaniji (alkoholizem, samomori, depresije), je prav zaradi tujčevega pogleda na slovenski značaj doživel v Sloveniji uspeh pri intelektualni publiki. Isto velja tudi za njegov istoimenski roman, po katerem je film nastal (Jurak 2000: 107–118).

Tudi v muzikologiji so imagoške prvine. Že Richard Strauss je opozarjal, da se tamburini uporabljajo v orkestru, ko se prikazuje določena plemena. Posamezni narodi imajo dejansko glasbne attribute: Italijani mandolino, Španci kitaro in kastanjete, Cigani pa tamburin in violino. Ko pa skladatelj želi prikazati kolorit drugega naroda, uporablja posebne zvrsti njihove glasbe (npr. barcarolo, mazurko itd.). Glinka pa je npr. konfrontacijo ruskih pesmi s poljsko plesno melodiko uporabil za prikaz narodne ne/kulturnosti (Nachtsheim 1887: 267–268).

Pageaux (1998) pa je postavil temelje za imagologijo stripa, ko je preučeval francoske avtostereotipe pri *Asterixu* Goscinnyja in Uderza. Hergéjevo *Otokarjevo žezlo* (*Le Sceptre d'Ottokar*) iz serije Tintin pa prinaša mnogo klišejev o balkanskih državah.

⁷ Zametek takšne študije je poglavje »Images of race, class and gender in nineteenth-century French culture« iz knjige *Georges Bizet. Carmen* Susan McClary (Cambridge: University press, 1992).

⁸ Julián Juderías: *Črna legenda (La leyenda negra)*. Citirano pri Hoffmannu (1961: 135).

⁹ Charles Nodier: Laybach. *La Quotidienne*. 15. 1. 1821. Citirano pri Maixnerju (1960: 63).

¹⁰ Elme-Marie Caro: *Dnevi preizkušnje (Les jours d'épreuve)*. Citirano pri Digeonu (1959: 160).

¹¹ Charles Baudelaire: *Pauvre Belgique*. Texte publié par Jacques Crépet et Claude Pichois. (Paris: Editions Louis Conard, 1953), 197.

¹² Voltaire: *Kandid ali optimizem*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1988, 57. Odslej citirano s kratico K in številko strani.

¹³ Dubois (1968: 8) poudarja, da ni povsem jasno, ali je izraz utopija povezovati z besedo utopia (dežela, ki je ni) ali eutopia (dežela, kjer je dobro). Kakorkoli že, za Eldorado velja oboje.

¹⁴ Prvotna grška pokrajina Arkadija je bila revno in golo področje, zato je Teokrit svoje *Idile* postavil na Sicilijo. Mit Arkadije z bujnim rastjem, večno pomladjo in brezdeljem za ljubezen je ustvaril šele Vergilij v svojih *Eklogah*. Tem smernicam je sledila tudi italijanska renesansa, zlasti Jacopo Sannazaro v svoji *Arcadiji* (Panofsky 1994: 298–304).

¹⁵ Chateaubriand: *Spomini z onkraj groba*. Prevedla Djurdja Flerè. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1989, Knjižnica Kondor 251, 187–188.

LITERATURA

- DIGEON, Claude, 1959: *La crise allemande de la pensée française (1870–1914)*. Paris: PUF.
- DUBOIS, Claude Gilbert, 1968: *Problèmes de l'utopie*. Archives des Lettres modernes 1 (IV).
- DYSERINCK, Hugo, 1977: *Komparatistik. Eine Einführung*. Bonn: Bouvier Verlag Herbert Grundmann, Aachener Beiträge zur Komparatistik 1.
- FISCHER, Manfred S., 1981: *Nationale Images als Gegenstand Vergleichender Literaturgeschichte. Untersuchungen zur Entstehung der komparatistischen Imagologie*. Bonn: Bouvier Verlag Herbert Grundmann, Aachener Beiträge zur Komparatistik 6.
- FRENZEL, Elisabeth, 1966: *Stoff- und Motivgeschichte*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- GUYARD, Marius-François, 1951: *La littérature comparée*. Paris: PUF, »Que sais-je« 499.
- HOFFMANN, Léon-François, 1961: *Romantique Espagne. L'image de l'Espagne en France entre 1800 et 1850*. Princeton: Princeton UP, Paris: PUF.
- JOST, François, 1956: *La Suisse dans les lettres françaises au cours des âges*. Fribourg: Editions universitaires, collectanea friburgensia 3.
- JURAK, Mirko, 2000: »Richard Flanagan's Novel on Slovene Immigrants in Australia«. *Essays on Australian and Canadian Literature / Eseji o avstralski in kanadski književnosti*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 107–118.
- KLEIN, Holger, 1987: »Zerrspiegel? – Bilder von Preußen-Deutschland in englischer Prosa, 1890–1914«. *Europa und das Nationale Selbstverständnis. Imagologische Probleme in Literatur, Kunst und Kultur des 19. und 20. Jahrhunderts*. Ur. Hugo Dyserinck in Karl Ulrich Syndram. Bonn: Bouvier, Aachener Beiträge zur Komparatistik 8, 71–101.
- LEINER, Wolfgang, 1991: *Das Deutschlandbild in der französischen Literatur*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- MAIXNER, Rudolf, 1960: *Charles Nodier et L'Illyrie*. Paris: Didier.
- MIRÓ, César, 1968: *Alzire et Candide ou l'image du Pérou chez Voltaire*. Paris: Centre de recherches hispaniques.
- MOURA, Jean-Marc, 1992: »L'imagologie littéraire: Essai de mise au point historique et critique«. *Revue de littérature comparée* 66, 271–287.
- MUSEK, Janek, 1994: *Psihološki portreti Slovencev*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, zbirka Forum 4.
- NACHTSHEIM, Stephan, 1987: »Anmerkungen zur Frage einer Imagologie der Musik«. *Europa und das Nationale Selbstverständnis. Imagologische Probleme in Literatur, Kunst und Kultur des 19. und 20. Jahrhunderts*. Ur. Hugo Dyserinck in Karl Ulrich Syndram. Bonn: Bouvier, Aachener Beiträge zur Komparatistik 8, 245–281.
- PAGEAUX, Daniel-Henri, 1989: »De l'imagerie culturelle à l'imaginaire«. *Précis de la littérature comparée*. Ur. Pierre Brunel in Yves Chevrel. Paris: PUF, 133–161.
- PAGEAUX, Daniel-Henri, 1998: »Astérix le gaulois. Modèle de Français ou Français modèle? De l'imagerie au mythe politique«. *Le bûcher d'Hercule. Histoire, critique et théorie littéraires*. Paris: Honoré Champion, 163–173.
- PICHOIS, Claude, 1957: *L'image de la Belgique dans les lettres françaises de 1830 à 1870. Esquisse méthodologique*. Paris: Nizet.
- PANOFSKY, Erwin, 1994: »Et in Arcadia ego: Poussin in elegična tradicija«. *Pomen v likovni umetnosti*. Prevedel Igor Zabel. Ljubljana: Škuc, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Studia humanitatis, 295–319.

- POGAČNIK, Jože, 1990: »Slovenski fenotip v hrvaški književnosti«. *Sodobnost* 38/1, 74–92.
- TAVZES, Janko, 1933: »Introduction«. Charles Nodier: *Statistique Illyrienne. Articles complets du Télégraphe Officiel de l'année 1813*. Ljubljana: Satura.
- WELLEK, René, 1953: »The concept of comparative literature«. *Yearbook of Comparative and General literature* 2, 1–5.
- ZANUSSI, Krzysztof: »National stereotypes in films«. *Stereotypes and Nations*. Ur. Teresa Walas. Cracow: International Cultural Centre, 211–218.

■ IMAGOLOGICAL PERSPECTIVES

Literary imagology deals with images of the Other in texts of a given literature, and can also be of interest to historians, sociologists, and social psychologists. In individual national literatures, one can usually distinguish between positive ('paradisical', idealistic) and negative ('infernal', imperialistic) images. Imagology endeavours to identify stereotypical images of individual nations in a given literature, to examine them from a chronological standpoint and to explain them, often in a comparative light. Trying to make evident how banal and useless (or even detrimental) stereotypes are, it can potentially enhance our knowledge of the Other and thus promote international understanding.